

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

◦

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

במדבר

(חלק יח — שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת במדבר, כז אייר-ד סיון, ה'תשפ"א (ב)

במדבר ב

מביא טעם, הרי זה מפני שע"י טעם זה מתיישבת קושיא בפשטות הכתובים. מהי אפוא הקושיא בענייננו שכדי ליישבה הביא רש"י כאן טעמא דקרא?

לאידך, מצינו במקומות אחרים דינים הדומים לנדון דידן, ואעפ"כ לא הזכיר רש"י כל טעם בענינם: קודם לפרשתנו – בפ' ערכין¹ כתיב „ואם מבן חודש גו' והי' ערכך גו'“, ושם לא ביאר רש"י את הטעם לזה שאין ערך לפחות מבן חודש; עד"ז בציווי² „שור או כשב גו' ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן גו'“, שלא ביאר רש"י מדוע צריך להמתין עד „יום השמיני“ (אף שבתרגום יונתן איתא הטעם³ „דישתמודע דלא נפיל“). וא"כ מדוע כאן דוקא הוכרח רש"י להביא טעמא דקרא?

ב. תמוהה מזו הוספת רש"י „(משיצא מכלל נפלים) הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש“:

(א) תוכן הפירוש הוא לבאר מדוע נמנה שבט לוי מבן חודש ומעלה – ובמה נוגע לכאן פרט זה, שהמנין הוא „ליקרא שומר משמרת הקודש“?

יתירה מזו: להלן בפרשה⁴ בנוגע למנין הבכורות נאמר ג"כ „פקוד גו' מבן חודש ומעלה גו'“ – וכללות הטעם⁵ שוה, כמו שפירש שם רש"י „משיצא

א. על הפסוק¹ „פקוד את בני לוי גו' כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם“, פירש רש"י: „מבן חודש ומעלה – משיצא מכלל נפלים² הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש“.

בפשטות בא רש"י להשמיענו, אשר מה שמנין הלויים הוא „מבן חודש“ אינו מפני של „בן חודש“ ישנה חשיבות מיוחדת (ע"ד מנין בני ישראל „מבן עשרים שנה גו'“³, שאז נכנסים לגדר „יוצא צבא“), אלא רק מפני שעד שנעשה בן חודש עדיין לא נתברר שהולד אינו נפל; אבל בעצם ראוי בן לוי להמנות תיכף מלידתו (וכהמשך דברי רש"י „למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן⁴ כו"ל“).

אבל צריך להבין: בדרך כלל לא מצינו בפירוש רש"י על התורה ביאורי טעמים למצוות, ומכל שכן לפרטי המצוות⁵. ומזה ברור, שבמקום שרש"י

(1) פרשתנו ג, טו.

(2) ע"פ במדבר פ"ג, ח (קרבן לסופו).

(3) פרשתנו א, ג.

(4) וראה גו"א כאן, דזה שנמנית יוכבד „מן הבטן“ – קודם „בן חודש“ – כי „כשנכתבה תורה בימי משה כבר יצאת מספק נפל“. וראה שפ"ח ומשכיל לדוד כאן. לקמן הערה 10 ובשוה"ג הא' שם.

וע"ד הצחות י"ל: בכלל – אזלינן בתר רובא ואין לחשוש לנפל ולכן נמנית, משא"כ כאן שהי' נוגע לפדיון הבכורות (כמסופר להלן בפרשה), אין הולכין בממון אחר הרוב (ב"ק כז, רע"ב. וש"נ).

(5) ובפרט לדעת הרמב"ם במו"נ ח"ג פכ"ג,

עיי"ש.

(6) בחקותי כז, ו.

(7) אמור כב, כז.

(8) וראה שבת קלה, טע"ב. וש"נ.

(9) ג, מ.

[ואע"פ שבפסוק¹³, ונשיא נשיאי הלוי גו' פקודת שמרי משמרת הקודש" פירש רש"י: "ועל מה היא נשיאותו פקודת שומרי משמרת הקודש על ידו ה' פקודת כולם", היינו שזה קאי על כל הלויים – עדיין אינו מובן מדוע נקט רש"י לשון (מן הכתוב) שנאמר בעיקר אודות בני קהת, בעת שהי' ביכלתו להביא כמה לשונות שנאמרו אודות כל הלויים].

(ד) בפסוק¹⁴ לעיל, שאף הוא עוסק בחילוק מנין שבט לוי ממנין שאר השבטים, "אך את מטה לוי לא תפקוד גו'", כתב רש"י בטעם הדבר, "כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו" – ואילו כאן שניה רש"י וכתב, "שומר משמרת הקודש", ולא "נמנה בלגיון של מלך"?

ג. אודות הכרחו של רש"י לבאר "משיצא מכלל נפלים" – ה' אפשר לכאורה לומר: הציווי "פקוד את בני לוי" הרי בא בהמשך לדיבור ה' "ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור גו' והיו לי הלויים כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים"¹⁵; ומאחר ש"והיו לי הלויים" הוא "תחת כל בכור" – שבזה נכללים כל הבכורות, אפי' הקטנים מ"בן חודש" (כשם שב"הכתי כל בכור בארץ מצרים" שבפסוק – כלולים כל הבכורות), א"כ הציווי "פקוד את בני לוי" – אשר בא בהמשך ל"והיו לי הלויים" – ה' צריך לכלול את כל הלויים, שיהיו "לי", אף את הקטנים

מכלל ספק¹⁰ נפלים – והרי מנין הבכורות אינו על מנת "ליקרא שומר משמרת הקודש", ורש"י אף אינו מוסיף שם כוונה אחרת למנין זה?

(ב) מה מחדש רש"י בדבריו אלו? – והלא מפורש לעיל בכתוב¹¹ שענינו של שבט לוי הוא "ושמרו את משמרתו גו' לעבוד את עבודת המשכן"!

(ג) אף אם משום איזה טעם הוצרך רש"י להזכיר כאן את תוכן העבודה של שבט לוי – מדוע שונה מלשון הפסוק הנ"ל וכתב, "שומר משמרת הקודש", אשר הוא לשון הכתוב להלן¹²? והתמיהה אף גדולה מזו: פסוק זה האחרון נאמר רק אודות בני קהת ולא אודות כללות הלויים!?

(10) הטעם ששם כ' רש"י "משיצא מכלל נפלים" וכאן "משיצא מכלל נפלים" – י"ל: מנין הלויים ה' "על פי ה'" (שם, טז), וכפרש"י: "הלך משה ועמד כו' וב"ק יצאת כו' כך וכך תינוקות יש באהל כו'", וכלפי שמיא אין שייך ספק; משא"כ מנין הבכורות ה' ע"י משה (שהרי לא נאמר בקרא שהי' ע"פ ה')**, ואצל משה הרי"ז נפסק נפל".

(11) שם, ו ואילך. וראה לעיל א, ו ואילך.

(12) ג, ח.

(* ואעפ"כ לא נמנו הפחותים מן חודש – ראה ש"ח כאן ד, לא ה' רוצה למנות אותם שודאי כלו חזשיהם משום לא פלוג", וראה רע"ב כאן; שרצה להמתין שיצא מכלל ספק נפלים שיהא ראוי לקרות שומר משמרת הקודש.

(**) טעם החילוק מובן בפשטות: בלויים הוצרך משה למנות כל זכר מן חודש, ובמילא ה' צריך ליכנס לכל אהל, לדעת מנין יונקיהם; משא"כ בבכורות, שלא הוצרך ליכנס לכל אהל, לדעת מנין יונקיהם, כ"א רק לאלה שנוולו בו: א) בכור, ב) שעדיין ה' יונק (כל' המדרש) – הבכורות למעלה מגיל זה אין צריך ליכנס לאוהל כו').

(13) שם, לב.

(14) א, מט.

(15) פסוק יב"ג.

„משיצא מכלל נפלים) הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש“: לכאורה טעם המנין משיצא כו' הוא (לא רק „ליקרא שומר משמרת הקודש“, אלא אף) בגלל פדיון הבכורות, ו(אדרבה) זהו הטעם המפורש להלן בפרשה?

ד. בהמשך דברי רש"י: „אמר ר' יהודה ב"ר שלום למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן שנאמר²⁰ אשר ילדה אותה ללוי במצרים עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה ונמנית בשבעים נפש²¹ שכשאתה מונה חשבונם לא תמצאם אלא שבעים חסר אחת והיא השלימה את המנין“.

ואף כאן אינו מובן: א) כאמור, רש"י אינו מפרש טעמא דקרא אלא במקום שעי"ז מתיישבת קושיא בפשוטו של מקרא – וא"כ מדוע הביא רש"י כאן את המאמר „למוד הוא אותו השבט כו“?

ב) הבן חמש (למקרא) אינו נזקק למאמר „למוד הוא כו“, מפני שכבר למד קודם לכן¹⁴ את הפסוק „אך את מטה לוי לא תפקוד גו' בתוך בני ישראל“, ושם פירש רש"י: „כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו. דבר אחר צפה הקב"ה כו' על כל הנמנין מבן עשרים שנה ומעלה כו' אמר אל יהיו אלו בכלל כו“, ומב' פירושים אלו מובן, שבהיותם „לגיון של מלך“, מובדלים משאר בני ישראל, אין מנינם דומה למנין בני ישראל.

מ„בן חודש“? ולכן הוצרך רש"י לבאר אשר באמת הי' ראוי למנות את בני לוי „מן הבטן“, אלא שיש להמתין עד ש„יצא מכלל נפלים“.

אבל עפ"ז, שהציווי „פקוד את בני לוי“ בא בהמשך ל„ואני הנה לקחתי את הלויים גו' תחת כל בכור גו“, קשה מצד אחר – על מה שהביא רש"י טעם (וחשיבות) בבני לוי מצד עצמם בנוגע למנינם „מבן חודש“:

א) מאחר שהלויים לקוחים „תחת כל בכור גו' מבני ישראל“, והרי (כדלקמן בפרשה¹⁶) במנינם של הבכורות (ופדיונם ע"י הלויים) הי' צורך לכלול רק את הבכורות „מבן חודש ומעלה“ – נמצא, שבדרך ממילא גם מנין הלויים („תחת כל בכור“) הי' צריך להיות רק „מבן חודש ומעלה“;

וא"כ מדוע נקט רש"י שהטעם לדין „מבן חודש“ לגבי הלויים הוא מפני שאז „יצא – הלוי – מכלל נפלים“, ולא – כשיטת כמה ממפרשי התורה¹⁷ (שמקורה בבמדבר רבה¹⁸) – מפני שהלויים באו כפדיון לבכורות, ומנין הבכורות הוא „מבן חודש ומעלה“?

[הן אמת שמנין הבכורות „מבן חודש ומעלה“ הוא מחמת ש„יצא מכלל ספק נפלים“ (כפירוש רש"י שם, וכנ"ל ס"ב), אבל עפ"פ הנ"ל – הרי לגבי בני לוי אין זה הטעם¹⁹].

ב) עפ"ז קשה יותר בדברי רש"י

(16) ג, מ"ג.

(17) רשב"ם, אברבנאל, חזקוני, אה"ח.

(18) נסמן לעיל הערה 2.

(19) וי"ל נפק"מ אז להלכה למעשה: באם עבר ופדה בכור בלוי קטן מבן חודש, שחי אח"כ (שבדאי היו כו"כ שחיו).

(20) פינחס כו, נט.

(21) בכמה דפוסים: נפשות. אבל בדפוס א' וב'

דרש"י ובכמה כת"י רש"י: נפש. ולכא"ו כן צ"ל, שהרי זהו (ע"ד) ל' הכתוב ויגש מו, כו. וראה רש"י שם.

ילדה אותה" (אף שדבר זה לא הובא²⁷ בדברי ר' יהודה ב"ר שלום²⁸ לפנינו במדרש) – מפני שרצונו להדגיש שהכוונה היא תיכף משולד –

הרי היתה מתאימה יותר הלשון „משולד“ המציינת את בן הלוי המנוי, ולא „מן הבטן“ – בטן אמו?

(ב) לשון הגמרא²⁹ (ובכמה מדרשים) היא שלידתה „בין החומות“ – ומדוע כתב רש"י „כניסתה בפתח מצרים“³⁰?

(ג) מהו דיוק לשון רש"י „כניסתה בפתח מצרים“³⁰, ולא „כניסתה למצרים“ סתם?

(ד) מדוע הביא רש"י רא"י לכך שיוכבד נמנתה בין הבאים מצרימה מזה ש„נמנית בשבעים נפש“ – והלא כבר ישנה רא"י לכך מן הכתוב לעיל מני³¹ – „אלה בני לאה גוי כל נפש גוי שלשים ושלש“, ו„בפרטן אי אתה מוצא אלא ל"ב“³² – והי' על רש"י להביא הרא"י מפסוק זה?

[ואף שכך הובאו הדברים במימרא דר' יהודה ב"ר שלום – הרי: א) הא גופא קשיא, ב) כמו שנתבאר כמה פעמים, אין ענינו של רש"י להביא בפירושו דרשות רז"ל אלא במקום שהן שייכות לפשוטו של מקרא; וא"כ לא

ג) לאידך – מהי הרא"י מיוכבד לעניננו: כאן נמנה „כל זכר“ וכדי „ליקרא שומר משמרת הקודש“, משא"כ שם נמנו „שבעים נפש“ וכדי לדעת מנין „הבאים מצרימה“?

ה. גם ישנם כמה וכמה דיוקים בלשון רש"י:

(א) „נמנה מן הבטן“ – בשינוי לשון ממקור המימרא של ר' יהודה ב"ר שלום (תנחומא²², במדבר רבה²³ ועוד²⁴) „עד שהם קטנים“?

ואפילו אם תמצי לומר ששינה רש"י בלשונו²⁵ להדגיש שהכוונה היא אפילו לקטנים שזה עתה נולדו²⁶ (וטרם באו לכלל „מבן חודש ומעלה“)

– אשר עפ"ז מובנת גם הוספת רש"י „שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים עם כניסתה בפתח מצרים

(22) פרשתנו טז. תנחומא באבער יט.

(23) במדבר פ"ג, ח.

(24) פסיקתא דר"כ (באבער) ס"פ שקלים. י"ש כאן רמז תרצ. עזרא רמז תתרטז.

(25) ולא בתוכן – שהרי מביאו בשם ר"י בר"ש [אלא שבכ"ז משנה הלשון, ובמכ"ש מזה שלפעמים משנה רש"י גם לשון הכתוב ומעתיקו בסגנון המתאים לפירושו על אתר – ראה פרש"י ואתחנן ו, ז. ובארוכה ראה לקו"ש ח"ט ע' 5 (בשוה"ג). ע' 34 הערה 7. ועוד].

וגם את"ל, שמכיון שמביאו בשם ר"י בר"ש מוכרח לומר שמצא גירסא כזו – מ"מ, מכיון שרש"י מעתיק גירסא זו שאינה נפוצה בפירושו, הרי מובן שגם דיוק לשון זה „מן הבטן“ – ולא „משולד“ שייך ונוגע לפשט"מ.

(26) משא"כ לפני זה. ודלא כדעת (ר' לוי בשם) רשב"ג (ור' ברכי) דלמוד כו' עד שהן במעיי אמן (מקומות שצויינו בהערות 22-24. ב"ר פצ"ד, ט. מדרש שמואל פל"ב. וביל"ש עזרא שם גריס בדברי ר' ברכי: נמנין ממנין אמו).

(27) ואף את"ל שמצא גירסא כזו (כנ"ל הערה 25) – מ"מ, צ"ל טעם בפשט"מ למה בחר רש"י גירסא הנדירה ולא גירסא הרווחת כו'.

(28) ולכאורה „עם כניסתה .. אותה“ הם דברי רשב"ל (בשינוי קצת) בתנחומא (ות"ב) שם. במדבר"ר שם.

(29) סוטה יב, א. ב"ב קכ, רע"א. קכג, רע"ב.

(30) ראה לעיל הערה 28.

(31) ויגש מו, טו.

(32) ל' רש"י ויגש שם, כדלקמן בפנים ס"ו.

„אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות ככניסתן לעיר“³⁸, (ד) לא כפל לבסוף „והיא השלימה את המנין“ (ה) לא הביא את שם בעל המימרא³⁹, „ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל”ב“!

והפלא גדול אף יותר: גם ב’ פנחס – על הפסוק²⁰, „אשר ילדה אותה ללוי במצרים“ – הזכיר רש”י שיוכבד נכללה במנין שבועים נפש, אלא ששם כתב בקיצור^{39*} – „כשנכנסו לתוך החומה ילדתה והיא השלימה מנין שבועים שהרי בפרטן אי אתה מוצא אלא ששים ותשע“;

ומעתה, אפי’ אם הוצרך רש”י כאן להביא הראי’ מזה ש”נמנית בשבועים“, הרי ה’ יכול לכתוב בקיצור כפירוש רש”י ב’ פנחס (הקרוב ללשון הגמרא בכבא בתרא⁴⁰) – „אי אתה מוצא אלא ס”ט“ – ולא „שבועים חסר אחת“, (ב) מבלי לכפול „ונמנית בשבועים נפש .. והיא השלימה את המנין“, (ג) מבלי להביא את שם בעל המימרא⁴¹?

ז. והביאור בכל זה:

כאמור לעיל (ס”ג), פסוק זה בא בהמשך לכתוב „ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל גוי והיו לי הלויים“ – ושם פירש רש”י: „מתוך בני ישראל – שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי .. לפי שהיתה העבודה

ה’ על רש”י להביא את מימרת ר’ יהודה ב”ר שלום, אלא את הראי’ מן הפסוק שלפני זה³³. ובפרט שאף את הראי’ מפסוק זה מצינו בדברי רז”ל³⁴.

(ה) מדוע נקט רש”י גירסת התנחומא²², „לא תמצאם אלא שבועים חסר אחת“ – ולא כהגירסא (הקצרה) במדבר רבה²³ – „הרי ס”ט“³⁵?

(ו) מדוע כפל רש”י בסיום פירושו „והיא השלימה את המנין“ לאחר שכבר אמר לפני זה „ונמנית בשבועים נפש“? ובפרט שהוספה זו אינה במדרש³⁶.

(ז) מדוע העתיק רש”י גם את שם בעל-המימרא – ר’ יהודה ב’ר שלום – שאין דרכו לעשות כן אלא לשם תוספת ביאור בפירושו³⁷, כמו שכבר נתבאר כמה פעמים?

ו. הפלא בדיוקים האמורים אף גדול מזה: ענין זה עצמו – שיוכבד נמנתה במנין הנפש הבאים מצרימה – כבר הביאו רש”י ב’ ויגש³¹, אבל שם:

(א) כתב רש”י את פירושו (והביא מאמר רז”ל זה) על הפסוק „אלה בני לאה גוי כל נפש גוי שלשים ושלש“, (ב) כתב „ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל”ב“ – ולא „ל”ג חסר אחת“, (ג) כתב

(33) עם ההקדמה „למוד הוא אותו השבט כו“.

(34) במדבר פ”ג, כ.

(35) ובפסיקתא דר”ב שם (וכן ביל”ש עזרא שם) מסיים: נמצאו כולם ס”ו.

(36) הלשון „השלימה את המנין“ (גבי יוכבד) מקורו בב”ר שם (ובשינוי). אבל שם אינו כפל לשון. וע”ד לשון רש”י פינחס דלקמן בפנים ס”ו. (37) ובפרט, שבד”ה שלאח”ז „על פי ה“

מביא ג”כ מימרא דר”י בר”ש (ראה תנחומא ות”ב) כאן. במדבר פ”ג, ט. ועוד) מבלי להזכיר שמו.

(38) אלא ששם אין מקום לכפול „בפתח העיר“, אחרי שכבר אמר „שנולדה בין החומות“. (39) „ר’ ברכי” (במדבר פ”ג שם). (39*) אף ש”ל (בדוחק קצת) דמקצר מפני שסומך על פ”י כאן.

(40) קכג, סע”א. – אלא ששם איתא „שבועים חסר אחד“.

(41) „ר’ חמא בר חנינא“.

לבן חודש ומעלה" ישנה שייכות לעבודת בני לוי, מפני שמאז ואילך (הגם שאינו עושה כל עבודה) הוא נקרא – „ליקרא – שומר משמרת הקודש“.

ט. אבל עפ"ז אינו מובן: בשלמא מה שנשתנו בני שבט לוי להיות נמנים בפני עצמם, ואפי' מה שמנינם הוא מבן חודש ומעלה – ניתן להבין, שלהיותם „לגיון של מלך“ הרי אינם כשאר השבטים; אבל מהו היסוד למעלה זו שבהם, ש„מבן חודש ומעלה“ כבר נקראים הם „שומר – תואר המורה על פעולה, ל' הווה⁴⁶ – משמרת הקודש“?

על זה מביא רש"י „אמר ר' יהודה ב"ר שלום למוד הוא אותו השבט כו“, ומבאר לאלתר אשר לא זו בלבד שיוכבד נמנתה, אלא עוד זאת, שנכללה במספר ד„שבטים נפש“, ויתירה מזו – היא השלימה את המנין; דיוק זה מבאר אף לכן חמש, שהדגשת הכתוב את מספר הנפשות „לבית יעקב הבאה מצרימה שבטים“⁴⁷ היא מצד השלימות שבוה, שמספר שבטים מורה על שלימות⁴⁸, כללות עם ישראל כולו⁴⁹; ויוכבד היא שהשלימה מנין זה, היינו שפעלה שלימות בכל „בית יעקב“, שיבואו להיות במספר שבטים.

ומאחר ש„למוד הוא אותו השבט“,

(46) משא"כ שם העצם: נח – זה ינחמו (בראשית ה, כט). ועוד.
(47) ויגש שם, כז.
(48) וראה רש"י האיזונו לב, ת. ולהעיר מרש"י בשלח טו, כז.
(49) ע"ד שהוא בכללות יותר – (ויהיו בני יעקב) שנים עשר (וישלח לה, כב).

בכורות כו' והלויים כו' נבחרו תחתיהם; היינו, שנקט רש"י ש„לקחתי את הלויים גו' תחת כל בכור גו'“ לא קאי על ענין זה שהלויים פודים את הבכורות (כפי שנקטו כמה מפרשים⁴²) – מפני שהציווי אודות הפדיון בא רק כעבור זמן, לאחר מנין הלויים; אלא זהו ענין בפני עצמו: הקב"ה בחר בלויים „תחת כל בכור“ – „שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי“.

ומעתה אין רש"י יכול לפרש בטעם מנין הלויים „מבן חודש ומעלה“ שהוא מפני שענינו לפדות את הבכורות „מבן חודש ומעלה“ – מאחר שציווי זה נאמר ונתחדש⁴³ רק לאחר זה.

ח. מאחר שמנין הלויים בא בהמשך לפסוקים העוסקים בעבודת הלויים, מסתבר לומר שמנין זה קשור לעבודתם – ותמוה: עבודת הלויים תחילתה רק „מבן שלשים גו“⁴⁴, וא"כ גם מנינם הי' צריך להיות „מבן שלשים“ – וכי מה שייכות יש ללוי „מבן חודש“ ולעבודת בני לוי⁴⁵?

ולכן הוכרח רש"י להוסיף „נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש“: אף

(42) ספורנו. ולהעיר מראב"ע כאן (פסוק יג). וראה במפרשים שבערה 17.

(43) כי עד אז הי' הציווי (בא יג, יג) (ובפרש"י שם, יא – על מתי נצטוו, ואינו שייך לנדוד) שכאז"צ צריך לפדות בנו בכורו.

(44) פרשתנו ד, ג. נשא ד, כג. שם, ל. וגם לימוד הלכות עבודה הוא מבן כ"ה – פרש"י בהעלותך, ח, כד.

(45) ועוד: הרי מנו עוה"פ את הלויים „מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה“ כפרש"י „מנה מהם את הראויין לעבודת משא“ (פרשתנו שם, ב), „כמה יש שהגיעו לכלל עבודה“ (נשא שם, כב).

ושכבר בלידתם יש בכחם לפעול שלימות בכל „בית יעקב” – לכן אפשר למנותם כבר „מבן חודש”, וכן לקרותם „שומר משמרת הקודש” – תפקיד הנוגע לכל בני ישראל (וכלשון רש"י הנ"ל – „שהיו ישראל שוכרין אותן כו").

[ובזה מובן גם – (א) מה שהביא רש"י הרא"י מ„שבעים” ולא מ„שלושים ושלוש”. (ב) מה שחזר וכתב „והיא השלימה את המנין”].

י. אלא שעבור בן חמש למקרא – עכ"פ תלמיד ממולח^{49*} – עדיין אין הדברים מחוורים: מאחר שעד „בן שלשים” הלוי אינו „שומר משמרת הקודש” – מה מועילה קריאתו בשם זה, שהיא רק קריאה בעלמא⁵⁰?

וירושלים מלך שלשים ושלוש שנה וגו' – הרי שמלך בפועל מ' שנה ושש חדשים? והובאו שם כמה תירוצים על זה. ולהלן שם איתא: „אמר ר' יודן בי ר' שלום כתיב⁵⁴ כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל אמר לו הקב"ה אני אמרתי לך אל תגרוו במ⁵⁵ וביקשת להתגרות במ חייך שאינן נמנין לך". הרי ששיטתו של ר' יהודה ב"ר שלום היא, אשר מה שאין התורה קוראתו בשם מלך במשך ששה חדשים, הרי זה כשלעצמו עונש, אף שגם אז ה' לו

(לפי שיטה זו⁵⁶) דין מלך; ומרובה מדה טובה כו, אשר עצם קריאת הלויים בשם „שומר משמרת הקודש” היא כבר ענין של מעלה וחשיבות.

יא. אבל עדיין קשה [נוסף על הדיוקים (דלעיל ס"ה): א] „נמנה מן הבטן”, ב] „כניסתה בפתח מצרים”, ג] „שבעים חסר אחת” – מפני מה הביא רש"י דוקא את מעלת „שומר משמרת הקודש”?

ולכן העתיק רש"י אף את שם בעל המימרא „ר' יהודה בר' שלום”, דאזיל לשיטתי, אשר קריאת שם כשעצמה מילתא היא:

הקשו בירושלמי⁵¹: „כתיב⁵² והימים אשר מלך דוד על כל ישראל ארבעים שנה וגו' וכתיב⁵³ בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים

ראה קידושין כט, ב: זריז וממולח (אבל מדלא פרש"י תיבת „ממולח” – משמע דגריס בש"ס תיבה שא"צ פירוש – עיי"ש הגירסאות ולפענ"ד „ומוצלח” – מדכותב בפי", והאב רואה שיצליח כו").

וראה במדב"ר כאן: „וכי מבן חודש יכולים לשמור כו' בשביל לפכול להם שכר כו'” – אבל (נוסף ע"ז שע"ד הפשט אין שייך בזה ענין ד„שכר”, הרי) אי"ז שיטת ר"י בר"ש, שהרי הובא

במדב"ר שם כ„ד"א".

ר"ה פ"א ה"א.

מ"א ב, יא.

ש"ב ה, ה.

גם אינו מובן: סוף-סוף, כיצד אפשר לכנות את הלויים „מבן חודש ומעלה”, ולו בקריאה בלבד, בשם „שומר משמרת הקודש”, בשעה שאינם שומרים בפועל⁵⁷?

לכאורה ה' אפשר לומר, (שגם) מטעם זה העתיק רש"י את שם בעל המימרא – ר' יהודה ב"ר שלום – מפני שלשיטתו אפשר לקרוא אף לתינוק

54) מ"א יא, טז.

55) דברים ב, ה.

56) כי לא משמע שם דכוונתו כו' חונא דלא

ה' לו דין מלך.

57) וראה גי'א כאן.

שזה עתה נולד ע"ש פעולותיו בעתיד⁵⁸:

איתא במשנה בנדרים⁵⁹, „(האומר) קונם שאיני נהנה לזרע אברהם אסור בישראל ומותר באומות העולם”. ומקשה בירושלמי⁶⁰, „ואין ישמעאל בכלל זרעו של אברהם? (ומתריך, דכתיב⁶¹) כי ביצחק יקרא לך זרע. (וממשיך ומקשה) ואין עשו בכלל זרע יצחק. אמר ר' יוחנן בר שלום ביצחק במקצת יצחק. ר' הונא אמר בי"ת (דתיבת „ביצחק”) תרי, בן שהוא עתיד לנחול שני עולמות העולם הזה והעולם הבא”.

ולכאורה אינה מובנת ההסברה בדברי ר' יהודה ב"ר שלום בענין „ביצחק במקצת יצחק”: הלא למעשה ה' אף עשו זרע יצחק, ובפרט קודם שיצא לתרבות רעה – (משא"כ בנוגע לישמעאל – ממשיך הכתוב עצמו ומבאר „(וגם את) בן האמה” – ולא בן אברהם)?

ועוד זאת: לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש⁶² – והיכן מצינו בכתוב שיעקב הוא ה„מקצת” ולא עשו? ועל כרחק צריך לומר, שכיון שבהיותו בן י"ג שנה⁶³ יצא עשו לתרבות רעה⁶⁴,

הרי מיד משעת לידתו לא ה' זרעו של יצחק⁶⁵,

ומרובה מדה טובה – שמאחר שהלוי עתיד להיות „שומר משמרת הקודש”, אפשר לקרותו בשם זה תיכף משעת לידתו.

אבל תירוץ זה אינו, שכן⁶⁶ [נוסף לזה שאינו מסתבר שעבור כל שקו"ט זו הסתפק רש"י ברמז ע"י הזכרת שם בעל המימרא⁶⁷ – הרי] התירוץ האמור, „ביצחק ולא כל יצחק”, נמצא אף בבבלי⁶⁸, ושם הובאו הדברים כסתמא דגמרא – היינו שלדעת הבבלי (והלכה כבבלי) אין זו שיטת ר' יהודה ב"ר שלום, אלא זהו פירוש סתם, לדברי הכל.

יתירה מזו, ועיקר: רש"י כבר הביא לעיל⁶⁹ מאמר זה, „כי ביצחק ולא כל יצחק”, וכתבו בסתם ולא בשם ר' יהודה ב"ר שלום.

יב. והביאור בזה:

(65) בנוגע הבטחות לאברהם (משא"כ לענין ירושה בכלל – ראה קידושין יח, רע"א).

כי אין לומר שמעיקרא ה' זרעו של יצחק ואח"כ (כשנעשה י"ג שנה ומרד) נתבטל – שא"כ הרי עד הביטול „כל יצחק” נקרא זרע אברהם. (וכדמוכח ג"כ מענין הירושה, שנקרא „ישראל מומר” (קידושין שם), אבל לא בטל מלהיות יורש).

(66) וגם: קושיא זו – איך שייך ליקרא שומר משמרת הקודש – אינה שייכת למימרא דר"י בר"ש. וזה קשה גם על הביאור דלעיל ס"י. וראה לקמן הערה 73.

(67) ובפרט שענין זה – קריאה ע"ש העתיד – מפורש במדרש תהלים – (כנ"ל הערה 58) בענין דליקרא שומר משמרת הקודש בשם ר' נחמי ר' פינחס.

(68) נדרים לא, א.

(69) ויצא כח, טו.

(58) וראה מדרש תהלים (מזמור צב בסופו): כיון שהוא עתיד לשמור כאילו שמר.

(59) פ"ג מ"א.

(60) שם ה"ח.

(61) וירא כא, יב.

(62) פרש"י נח י, כה.

(63) פרש"י תולדות כה, כז.

(64) פרש"י שם, ל. לך טו, טו. – וצע"ק מפרש"י תולדות כה, כב (אבל שם הל' „דדשהו”).

עוד קשה: כשם שהלויים שומרים על המשכן, ע"י חנייתם סביב המשכן, שלא יקרב זר מבני ישראל, כך שומרים כל בני ישראל את המשכן ע"י חנייתם סביב (הלויים אשר סביב) למשכן, שלא יקרבו אומות העולם – וא"כ מהי מעלתם המיוחדת של שבט לוי בענין „שומר משמרת הקודש“, אשר בזכותה נמנו „מבן חודש ומעלה“?

ולכן הביא רש"י את מימרת ר' יהודה בר' שלום אשר „למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן כר“, שע"ז מתיישבות ב' השאלות: שבט לוי („אותו השבט“) נמנה „מן הבטן“, היינו, שאפילו כאשר הולד בא זה־עתה „מן הבטן“ ומעלתו תלוי באמו, כבר אז נמנה לבדו, כמציאות לעצמו?⁷³

ובכדי להדגיש שמה שיוכבד „נמנית בשבעים נפש“ לא הי' לאחר שהיתה כבר מציאות לעצמה, אלא בעת שהיתה לה עדיין שייכות לבטן אמה, מדויק רש"י: (א) „עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה“, (ב) „לא תמצאם אלא שבעים חסר אחת“.

והביאור: אי אפשר למנות את יוכבד כפי שהיא מציאות לעצמה – לאחר הלידה – בין „בני ישראל הבאים מצרימה“⁷⁴, כיון שנוולדה רק

כוונת רש"י באומרו „שומר משמרת הקודש“ היא לשמירה בפשטות, והיינו שמירת הלויים את המשכן „שלא יקרב זר“⁷⁰, וכמו שנאמר⁷¹ „ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות“, אשר מטעם זה (ע"ד הפשט) נצטוו „והלויים יחנו סביב למשכן העדות“⁷¹.

ולכן יכולים הלויים „ליקרא שומר משמרת הקודש“ כבר „מבן חודש ומעלה“, מפני שע"י חנייתם והמצאותם סביב למשכן העדות הרי הם „שומרי משמרת הקודש“⁷², אף שאינם שייכים עדיין לעבודת שמירת המשכן.⁷²

[משא"כ בנוגע לעבודות אחרות של שבט לוי (שבסביבתם נקראו הלויים לגיון של מלך) אין זה מתאים לומר שאלו שאינם עושים את העבודה בפועל יכללו ב"לגיונו" על שם העתיד].

יג. ועדיין שואל הבן חמש למקרא: מנין הלויים „מבן חודש ומעלה“ מורה על מעלה הקיימת בהם; אבל מעלתו של „בן חודש“ בהיותו „שומר משמרת הקודש“ אינה מעלתו, ואין היא תלוי' כלל בעשייתו; מעלה זו תלוי' באמו, שילדתו ומטפלת בו (צריך לאמו⁷²) במחיצתה במחנה לוי' – „סביב למשכן העדות“?

73) ועפ"ז יש להמתיק יותר מה שרש"י מעתיק שם בעל המימרא ר' יהודה בר שלום (ראה לעיל הערה 66) – כי ר"י בר"ש ס"ל דדוד נענש על מעשה יואב (בנ"ל ס"י), אף שהוא לא עשה כלום, מ"מ, מכיון שנעשה ע"פ ציווי הרי זה ענין נמשך בהמצווה (יואב) כל זמן הפעולה („ששת חדשים“); ועד"ז בעניננו: אף שהאם והבן כ"א מציאות בפ"ע, מ"מ, פעולת האם עם בנה נמשכת בו להיות נמנה בפ"ע.

74) וגם לפי פרש"י ויגש מו, כו ד, הבאה

70) ל' רש"י לעיל ג, ו.

71) פרשתנו א, נג. וראה בהעלותך ת, כו ובפרש"י שם.

72) ראה במדב"ר כאן: וכי מבן חודש יכולים לשמור אהל מועד כו'. ולהעיר מבהעלותך ופרש"י הנ"ל. ולהעיר מתמיד (כו, רע"א): דלא מטו למעבד עבודה כו'. וראה לקו"ש ח"ג ע' 564 ובהערות שם.

72*) ראה עירובין פב, רע"ב.

שבעים, אבל „חסר (בהם ה„בפועל“ של) אחת“; „והיא השלימה את המנין“ – ע”י לידתה באה שלימות” ל„שבעים (שהיו) חסר אחת“, כך שיהיו שבעים ללא „חסר“ – שלמים.

יד. מיינה של תורה בפירוש רש”י:

על הפסוק⁷⁸ „אנכי שלומי אמוני ישראל“ מבואר בחסידות⁷⁹ (מיוסד על הזהר⁸⁰) שזה קאי על ספירת המלכות „שמשלמת לכל ספירה וספירה“⁸¹. והפירוש בזה הוא (לא רק שהמלכות משלימה את מספר עשר הספירות – שזה אינו ענין מיוחד בספירת המלכות, שהרי כל א’ מהספירות משלימה את מספר הספירות, שמספרן עשר – אלא) שנוסף להיותה אחת מעשר הספירות, פועלת ספירת המלכות שלימות בכל הספירות האחרות.

(שבת מט, ב. ועד”ז בירושלמי פ”ז ה”ב), ובתורה נאמר מ’ פעמים אלא שא’ מהן אינה מן המנין (ראה תויו”ט פ”ז שם. פני משה ומראה הפנים לירושלמי שם. ועוד).

77) להעיר מענין „נקראת השנה שלימה כו’ חסרה כו’ כסדרה“ (טואו”ח סתכ”ח. וברמב”ם הל’ קדוה”ח פ”ח: נקראו חדשי שלימים כו’ חסרין כו’ כסדרן). וכן עד”ז „שנה .. תמימה* להביא את חודש העיבור כו’ שנה ועיבורה“ (ערכין פ”ט מ”ג) – אף שגם בלא החודש אין חסרון גמור; ופשיטא שאין חסרון בשנה פשוטה בלי עיבורה. (וצ”ע בל’ רגמ”ה שם: תמימה בין ללבנה ובין לחמה. ואכ”מ).

78) ש”ב כ, יט.

79) ביאורו”ק קמה, ג ואילך. ביאורו”ז להצ”ע ע’ תמא ואילך. אוה”ת עה”פ.

80) ח”ג קפ, ב.

81) מק”מ לזהר שם.

„עם כניסתה בפתח מצרים“⁷⁵; אבל כשמונים אותה כפי שהיא „מן הבטן“, אזי – מצד אמה – הרי היא „הבאים מצרימה“, מפני שכבר היתה בבטן אמה קודם כניסתה למצרים.

וזהו הדיוק „אשר ילדה אותה .. עם כניסתה בפתח מצרים“: אילו נולדה קודם לכן – אזי היתה כבר מציאות לעצמה ככל שאר הנמנים במספר שבעים נפש (ואין לזה שייכות לענינו – נמנה מן הבטן); ואילו היתה נולדת לאחר זמן – אי אפשר הי’ למנותה במנין „הבאים מצרימה“, מפני שכל זמן שהיא בבטן אמה אינה מציאות לעצמה אלא „ירך אמה“. אבל מאחר שנולדה „עם כניסתה בפתח מצרים“ – וענינו של פתח הוא לחבר את חוץ לעיר עם העיר – אזי היתה בבטן אמה קודם הכניסה מצטרף ללידתה „עם כניסתה בפתח מצרים“.

וזהו גם הדיוק „לא תמצאם אלא שבעים חסר אחת“: אף קודם לידת יוכבד היו שבעים נפש, מפני שכבר נגמרה לגמרי בבטן אמה, אבל הי’ זה באופן של „שבעים חסר אחת“⁷⁶: היו

מצרימה .. לשון עבר .. שמשבאו שם היו שבעים כו’ – הרי ברגע שבאו „משבאו“ עדיין לא היו שבעים שהרי נולדה במצרים, כהערה הבאה. 75) כלי רש”י (ויגש מו, טו. פינחס שם): לידתה במצרים. ובפרש”י ויגש שם, כו: ונתוספה כו’ בין החומות. שמות ב, א: בבואה למצרים בין החומות.

76) ע”ד לשון המשנה (מכות פ”ג מ”י. הובא בפרש”י תצא כה, ב) „כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת“ – משום דבקרא (תצא שם, ג) נאמר „ארבעים יכנו“ אלא שבהכאה בפועל „חסר אחת“; ועד”ז „אבות מלאכות ארבעים חסר אחת“ (שבת פ”ז מ”ב), כי הם „כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת“

(* ראה יהל אור – להצ”ע – לתהלים יט, ח.

ירידת המלכות לבי"ע; אבל לאידך, כל ימי עיבורה היו קודם כניסתה למצרים [ודוקא מצד זה הי' ביכלתה להכלל במנין, כנ"ל סי"ג בדיוק, עם כניסתה בפתח מצרים] – מפני שהכח לרדת ולפעול ענין של גאולה במצרים [וכמו שנאמר⁸⁷, ותחיינה את הילדים] נמשך ממקום שהוא, מחוץ (ולמעלה) ממצרים (וגבולים).

וענין זה מרומז גם בשם בעל המימרא – ר' יהודה ב"ר שלום⁸⁸: "יהודה" – הפעם אודה, הודאה, ספירת המלכות⁸⁹. "שלום" קאי על תורה (גיתנה לעשות שלום בעולם⁹⁰), וספירת התפארת⁹¹. ור' יהודה ב"ר שלום הוא החיבור בין מלכות לתפארת; קבלת עול ותורה.

ובתורה עצמה: החיבור של גליא דתורה – מלכות, עם פנימיות התורה – תפארת⁹², "דלית תמן לא קשיא כו' ולא מחלוקת כו'⁹³, שעי' חיבור זה קא אתי מר, דא מלכא משיחא, ובקרוב ממש.

(משיחות ש"פ במדבר תשכ"ט, תשל"א)

ומזה מובן בנוגע לפירוש חז"ל⁸² על, "אנכי שלומי אמוני ישראל", דקאי על סרח בת אשר שאמרה, "אני הוא שהשלמתי מנין של ישראל במצרים" – אשר, "השלמתי" הוא גם מלשון שלימות [ובפרט ע"פ המבואר באור התורה⁸³ אשר סרח בת אשר, י"ל שהוא המלכות].

ומזה מובן גם בנוגע ללשון רש"י אשר יוכבד, "השלימה את המנין", שזהו ענין של שלימות (במנין) כל בני ישראל.

טו. ענין זה שהמלכות פועלת שלימות בכל הספירות, הוא מפני שע"י המלכות נמשך הגילוי גם בעולמות בי"ע, שזהו, "עיקר הכוונה של המאציל"⁸⁴; אבל מאחר שספירת המלכות מתלבשת בעולמות בי"ע, אין ככחה – מצד עצמה – לפעול את הגילוי בעולמות בי"ע, מפני ש, אין חבוש מתיר עצמו⁸⁵; אלא המשכה זו היא מצד מה שבמלכות מאיר אור הספירות שלמעלה (מתלבשות של) ספירת המלכות.

וזהו הטעם הפנימי לזה שיוכבד השלימה את המנין באופן שלידתה היתה, "עם כניסתה בפתח מצרים"⁸⁶: כדי לפעול את השלימות (במנין) בני ישראל, הרי זה דוקא עי"ז שלידתה היתה, "עם כניסתה כו'" (כדוגמת

(82) ב"ר פצ"ד, ט. קה"ר פ"ט, יח (ב). מדרש שמואל פל"ב. פסיקתא דר"כ (באבער) פ' ויהי בשלח. ועוד.

(83) שם.

(84) אוה"ת שם.

(85) ברכות ה, ב. וש"נ.

(86) ראה עד"ז לקו"ש ח"ו ע' 33 ובהערות

שם.

(87) שמות א, יז. וראה פרש"י שם, כא, ה, ד.

(88) וגם הענין ד, "השלימה את המנין" נרמז בשם ר"י ב"ר שלום – כי שלום הו"ע השלמים, "שהמלכות נקרא שלמים מטעם שהיא משלמת לחשבון ע"ס" (פרדס עה"כ ערך שלמים – ע"פ רע"מ פינחס רנו, ב).

(89) תו"א מד, א.

(90) רמב"ם סוף הל' חנוכה. וראה גיטין נט, ב. פרש"י ברכות ה, א ד"ה פדה.

(91) פרדס עה"כ ערך שלום. ועיי"ש, דשלום (יסוד) משקיט הדינים דמלכות.

(92) ראה בארוכה קונטרס עה"ח ע' 27 ואילך.

ע' 39 ואילך.

(93) רע"מ פ' נשא קכד, ב. נת' באגה"ק סכ"ו.

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com